ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ҚАРШИ МУҲАНДИСЛИК ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУТИ

«ГЕОЛОГИЯ ВА КОНЧИЛИК» ФАКЎЛЬТЕТИ
“АТРОФ МУҲИТ ҲИМОЯСИ ВА ЭКОЛОГИЯ” КАФЕДРАСИ

5630100-Экология ва атроф муҳит мухофазаси таълим йўналиши талабаси Жумаева Муяссар Дўстмудовна

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Мавзу: «Қашқадарё вилояти қуйи сув хўжалик раёнида табиий саноат тизимларининг экологик муҳитини баҳолаш ва экомаршрутларни ишлаб чиқиш».

Илмий раҳбар: тех.фан.док.проф в.б Мурадов Ш.О.

Ишни бажарувчи: Жумаева М.Д.

“Ҳимояга рухсат этилди”
Кафедра мудири в.б.:
_______ доц.Холбаев Б.М.

«__» ___________ 2017 йил

«Ҳимоя учун ДАКга юборилди»
Факўльтет декани:
________ доц. Рахматов М.И.

«___» ______________2017 йил

Қарши – 2017 йил

М У Н Д А Р И Ж А

Кириш

I. Умумий қисм

1.1 Қашқадарё вилоятининг табиий саноат тизимининг ҳолати.

1.2 Туризм-иқтисодий тараққиёт омили

1.3 Қуйи табиий саноат тизими (Қарши Косон-Нишон-Муборак-Касби-Миришкор туманлари)

2. Асосий қисм

2.1 Қашқадарё вилоятининг табиий-саноат тизимларининг умумий тавсифи ва унинг ҳудудий тузилмаси

2.2 Қашқадарё вилоятининг табиий-саноат тизимларида харитаси бўйича биринчи экомаршрутни ишлаб чиқиш (1 машрут).

2.3 Қашқадарё вилоятида экотуризимни табиий-саноат мажмуалар асосида ишлаб чиқиш

2.4 Жанубий табиий-саноат мажмуасидаги экомашрут

Хулоса

Фойдаланилган адабиётлар

КИРИШ

Саёҳат инсон тафаккури ва дунёқарашини кенгайтиради. (Мутафаккирлар бисотидан).

“Туризим” ва “Турист” сўзлари илмий адабиётида XVIII аср охирларида пайдо бўлган. У французча “тоур” – саёҳат сўзидан келиб чиққан.

Биринчи марта Буюк Британиядаги ёшлар континенга ўқишга кетган вақтидан бошлаб қўлланилган. Аниқроғи бундай саёҳат “гранд тоур” деб аталган, саёҳатчиларни сайёҳлар деб ташган.

Кенгроқ тушунча сифатида асосан “туризм” тушунчаси турган жойидан ташқарига чиқиш, гўзал жойларни, тарихий ўлкаларни янги шаҳар архитектура, ландшафт, релеф, иқлим ранг-баранглигини кўришдир. Бунинг ҳаммаси аҳолининг табиат қўйнига вақтинча миграциясига сабаб бўлади ва бу чиқишлар борган сари кенг кўламда амалга ошмоқда.

Мавзунинг долзарблиги. Жаҳон ҳам жамияти томонидан умум эътироф этилаётган масалалардан бири маҳаллий миллий, регионал ва глобал миқёсда барқарор ривожланишга эришишдир. Прездентимиз Ислом Каримов “Ўзбекистоннинг дам олиш ва саломатликни тиклаш имкониятлари саёҳат маршрутларининг хилма-хил турларини ташкил этишга ва сайёҳатчиларни бутун йил давомида қабул қилишга шароит яратади” деган эди. Шунингдек 2006-йил 17-апрелда “Ўзбекистон Республикасининг 2006-2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги прездент қарори қабул қилинди.

2007 йил 25-апрелда эса Ислом Каримовнинг Сингапурга қилган давлат ташрифидан аввал унинг “Тодай”газетасига берган интирвюсига “гўзал географик ва табиий шароитлар республика ҳудудида экологик туризимни ривожлантириш учун ғоят қулайдир...” деб бежиз айтмаганлар.

Туризим айниқса экологик туризм (экотуризм)нинг аҳамияти беқиёс эканлиги амалда исботланган. Туризм индустрияси ўзига катта сармоя ва ресурсларни мужассамлаштириши билан бир қаторда давлат ва жамият учун

зарурбўлган мрифий-маънавий функсияларни бажарувчи иқтисодиёт тармоғидир.

Экотуризм орқали чет эллик меҳмонлар Ўзбекистон деган юрт ҳамда унинг бой ва бетакрор табиати ҳақидаги тассавурга эга бўлсалар, фуқаролар эса ўз Ватанини билан яқиндан танишадилар.

Туризм орқали уларда она юртига нисбатан миллий ифтихор ҳамда ғурур туйғусини шакллантириш имконияти туғилади. Ушбу ижобий функсияларни юзага келтириш учун илмий асосланган экотуристик таълим ва тарбияни йўлга қўйиш бугунги куннинг долзарб муаммоларидан бири саналади.

Тадқиқот мақсади. Ушбу малакавий битирув ишини ёзишдан мақсад ҳозирги ва келажак авлодларнинг экологик хавфсизлиги ва барқарор ривожланишини таъминлаш учун Қашқадарё вилояти табиатидан экотуристик йўналишларда оқилона фойдаланиш уни қайта тиклаш ва муҳофаза қилиш табиатни муҳофаза қилиш соҳасида маҳаллий аҳолининг тадбирларини ишлаб чиқиш шунингдек экотуризм соҳасида кичик безнисни ривожлантириш анъанавий касблар ва касаначилик маҳсулотларни етиштириш ишлаб чиқариш миллий боғлар ва қўриқхоналарга амалий ёрдам бериш санитар экологик акцияларни ташкил этиш ва ўтказишдан иборат.

Тадқиқот объекти. Жанубий Қашқадарё вилоятида жойлашган табиат ёдгорликлари қўриқхоналар, саҳролар, чўллар, тарихий обидалар ва бошқалар.

Ишнинг илмий янгилиги. Жанубий Қашқадарё табиатни экотуристик имкониятларини ўрганилди ва уларнинг биологик хилма-хиллигига қизиқиш уйғотишга ҳаракат қилинди.

Экотуризм объектларинининг жойлашган ўрни ва машрутлари аниқ кўрсатилиб берилди, ҳамда ҳудудда экотуризимни ривожлантиришга доир таклиф ва амалий тавсиялар берилди.

Ишнинг асосий натижалари – Жанубий Қашқадарё табиатидан экотуристик мақсадларда фойдаланишни жорий этиш мақсадида баъзи бир ҳудудларга сайёҳатлар уюштириш таклифлари ишлаб чиқилди.

Умумий қисм.

1.1. Қашқадарё вилоятининг табиий саноат тизимларининг ҳолати.

Қашқадарё вилояти Ўзбекистон Республикаси саноати маҳсулотининг 15,7% ини беради. Бу ерда ҳусусан, ёқилғилғи энергетика ва енгил саноат яхшироқ ривожланган (85,6%). Масалан, вилоят мамлакатнинг 1/3 қисмидан ортиқроқ ёқилғи саноати ҳамда 12% пахта тозалаш саноатимаҳсулотини таъминлайди. Вилоят саноатнинг ички тузилишида ҳам айнан ана шу тармоқлар етакчилик қилади, ёқилғи саноатининг улуши (маҳсулот қиймати бўйича) 56,4%, енгил саноат 18,1% озиқ-овқат 9,2%, ун, крупа, омухта ем саноати – 7,1%.

Айни вақтда саноатнинг бошқа тармоқлари масалан машинасозлик суст ривожланган.

Яқин келажакда кимё ва электр энергетика саноати мавқунинг анча кўтарилиши кутилмоқда. Ҳозирги даврда вилоятнинг электр энергетикаси Муборак марказлашган иссиқлик электр станциясига, ҳамда қурилаётган мамлакатда энг йирик Талимаржон ИЕС га асосланади. 2005-йилда саноат маҳсулоти 3,4% га кўпайди.

Бир йилда тахминан 0,5 млн. квт/с электр энергияси, 3,8-4,3 млн.т нефт, 3,5 млн тонна тонна атрофида газ конденсади 300 минг тоннага яқин олтингугурт, 5,2 млн ип-газлама, 110 минг тонна пахта толаси 20 минг тоннадан зиёдроқ ўсимлик ёғи, 75 млн шартли банка консерва ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқарилади.

Нисбий кўрсаткичларда ҳисоблаганда Қашқадарёга Ўзбекистонда қазиб олинадиган нефтнинг (газ конденсати билан бирга) 95% табиий газнинг 92% ва олтингугуртнинг деярли 100% и тўғри келади.

Саноатнинг ҳудудий ташкил этилишида Қарши, Шаҳрисабз туманлари катта аҳамиятга эга. Шу билан бирга Муборак (ИЭМ, газ кимё мажмуаси), Косон (ёғ-экстракт, пахта тозалаш, ғишт заводи), Шўртан (газ кимё), Талимаржон (ИЭС), Қўқ думалоқ (нефт саноати), Чироқчи (консерва заводи) ва бошқа саноат пунктларнинг ахамияти хам ошиб бормоқда. Қарши ва Қамашида

тўқимачилик корхоналари Шахрисабзда консерва, ипакчилик аксарият туман марказларида пахта тозалаш заводлари мавжуд.

Жами саноат махсулотининг 27% вилоят маркази Қарши шахрига тўғри келади.

Муборак туманида саноат мужассамлашув кўрсаткичи бўндан хам юқори 52% демак ушбу туман вилоят саноат махсулотининг ярмидан кўпроғини беради. Миришкор туманларида саноат нихоятда суст ривожланган. Ушбу муаммо жумладан Ғузор, Китоб, Чироқчи, Нишон ва Қамаши туманларига хам таълуқлидир.

Саноат-миллий иқтисодиётнинг мухим тармоғидир. Шу сабабли хам хар доим саноатни ривожлантириш уни худудий жихатдан оқилона жойлаштиришга катта этибор берилади.

Хозирги вақтда вилоятда 100 дан ортиқ йирик корхоналар бор. Шулар орасида табий газ қазиб олиш ва уни қайта ишлаш пахта тозалаш мой экстракция қурилиш материаллари, тикувчилик ва кўплаб озиқ-овқат корхоналарини кўрсатиш мумкин.

Қашқадарё вилоятида саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиши билан унинг тизимида ҳам катта ўзгаришлар юз берди.

Хозирги вақтда вилоят саноат тармоқлри орасида газ ва нефт қазиб чиқариш табий газни қайта ишлаш натижасида олтингугурт ишлаб чиқариш, пахта тозалаш, ўсимлик мойи ва консерва ишлаб чиқариш етакчи тармоқларидир. Саноатнинг бу тармоқларининг салмоғи бутун вилоятда ишлаб чиқариладиган ялпи сноат махсулотларининг 75% ни ташкил этади.

Вилоятда саноат махсулоти ишлб чиқариш 70 йиллардан бошлаб анча катта захирага эга бўлган газ ва нефт конларининг фойдаланишга топширилиши хамда қарши чўлида қуруқ ерларнинг ўзлаштирилиши муносабати билан тез ўсди. 1970-1990 йилларда саноат ялпи махсулоти ишлаб чиқариш 3.6 марта ўсган холда қашқадарёда 5.2 марта ўсди.

1995-2005 йилларда саноат тармоқлари ичида табий газ ва нефт қазиб чиқариш газни қайта ишлаш енгил ва озиқ-овқат саноати тез ривожланти шу давр ичида муборак газни қайта ишлаш заводининг қуввати оширилди.

Шуртангаз комплекси ишга туширилди китобда ипак йигирувчи фабрикаси бахористонда қарши туқув фабрикасининг филиаллари фойдаланишга

Топширилди. Шу даврда Қарши гушт комбинати Косон ўсимлик мойи ишлаб чиқариш ва бир қанча пахта тозалаш корхоналарининг кувати оширилди Қарши чулидги туманларда янги пахта тозалаш корхоналари бунёд этилди. 1995-2005 йилларда 4 милярд 804 милён ўсимлик саноат махсулотлари ишлаб чиқарилди ёқилғи сноати вилоят саноатининг мухим тармоғи бўлиб нефт ва газ қазиб олиш хамда газни қайти ишлаш сохаларини ўз ичига олади.

Вилоятда газ саноатининг вужудга келиши ва ривожланиши ўзбекистон ёқилғи энергетика базасини мустахкамлашга имконият яратади

Қашқадарё вилоятида газ ва нефт қазиб олиш 60 йилларда бошланди 1990 йилда вилоятда 164.2 милён м^3 газ 29 минг тонна нефт қазиб олинган бўлса 1994 йили 3232 милён м^3 газ, 334 минг тонна нефт 2005 йилда эса 38.9 милярд газ, 775.8 минг тонна нефт ва 1520.1 минг тонна конденсат олинди.

Қашқадарёда қазиб олинадиган газнинг асосий қисми қувурлар орқали вилоятдан ташқарида жойлашган истеъмолчиларга етказиб берилмоқда. Умуман Қашқадарё вилояти газ саноатининг истиқболи анча порлоқ чунки ҳозирги пайтда вилоят ҳудудида ўндан ортиқ газ конлари топилгпн бк ерда топилган газ конлари конденсатли бўлиб, тозалашни талаб этади. Шу мақсадда 1972 йилда Муборак газни қайта ишлаш заводи қурилди. Ҳозирги кунда бу корхонада 22,1 млрд м^3 газни қайта ишлаш натижасида халқ хўжалиги учун зарур бўлган 521,9 минг тонна олтингугурт олинмоқда. Шўртан газнинг қувурлари орқали Тахиатош ГРЕСига етказиб берилиши натижасида ҳар йили четдан 100 минг тонна мазутни олиб келишга чек қўйилди.

1990-2000 йилларда вилоятда газ қазиб олиш тахминан 1,5 марта, нефт 1,7 мартадан кўпроқ ва ёнилғи саноатининг ялпи маҳсулоти 1,5 мртага ўсди.

Қашқадарё вилоятида табиий газнинг саноат захиралари Ўзбекистонда аниқланган газ захираларининг асосий қисмини ташкил этади. Газ конларининг кўпчилигида қимматли кимёвий ҳом-ашё ва енгил нефт маҳсулотлари олиш манбаи бўлган газ конденсати бор.

Қашқадарё вилояти ҳозиргача ўз энергетика қувватига эга. Табиий газ асосида ишлайдиган Талимаржон ГРЕСи ишга туширилган Қашқадарё вилоятининг ёқилғи энергия ресурслари бу ерда йирик саноат корхоналарининг мажмуаларини бунёд этиш ва газ ҳамда газ конденсатини бошқа иқтисодий раёнларга чиқариш имкониятини беради. Таркибида олтингугурт бўлган газни тозалаш мақсадида Шўртанда йирик газ-кимё мажмуаси қурилмоқда ва Муборак газни қайта ишлаш заводи кенгайтирилмоқда.

Машинасозлик ва метални қайта ишлаш саноати оғир саноатининг муҳим тармоғи бўлиб унинг ривожланиши халқ хўжалигининг барча тармоқларида меҳнатни енгиллаштириш мехнат унумдорлигини ҳамда ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Ҳозирги пайтда Қашқадарё вилоятида машинасозлик саноати корхоналаридан Қарши ремонт-тажриба механика, Қарши қишлоқ хўжалиги машиналарни таъмирлаш заводлари ҳамда қишлоқ хўжалик машиналарини таъминлайдиган кичик корхоналар маиший хизмат кўрсатиш вазирлигига қарашли автомашиналарни таъминлаш марказлари мавжуд.

Вилоятда машинасозлик корхоналарининг вужудга келиши ва унинг келажакда ривожланиши хўжаликларида трактор ва автоматик саройларнинг кенгайиши ҳамда уларнинг моддий техника базасинингўсиши билан боғлиқдир.

Қурилиш материаллари саноати таркибига кирадиган асосий корхоналар кейинги 20 йил ичида бунёд этилди. Қарши чўлининг ўзлаштирилиши муносабати билан 60-йиллардан бошлаб, ирригация иншоотларининг қурилиши саноат корхоналарининг уй-жой, маъданий-маиший, объектларининг барпо этилиши кўплаб қурилиш материаллари ишлаб чиқарадиган корхонларни қуришни тақазо этади. Шу билан бирга этиш учун керакли хом-ашё ресурсларининг бўлиши бу масаланинг ҳал этишга объектив замин яратади.

Қурилиш материалларидан мармар, ғишит ишлаб чиқариш учун ҳом-ашёлар, шағал, қум, мергал, гипс заҳиралари мавжуд. Бу ресурслар асосида вилоятда йирик қурилиш индустрияси вужудга келади. Ҳозирги даврда Қарши уй қурилиш материаллари ва конструкциялари комбинатлари, темир-бетон заводлари ишлаб чиқариш керамика ва полимер қувурлари ишлаб чиқарадиган қум ва шағал саралаш корхоналари. Китоб туманидаги Қашқадарё мармар ишлаб чиқариш бирлашмаси, Қарши ихтисослаштирилган қурилиш бирлашмасига қарашли қурилиш материаллари ишлаб чиқарадиган корхоналарни кўрсатиш мумкин.

Бу корхоналарнинг маҳсулоти асосан вилоят миқёсида истеъмол қилинди. 2000-йилда қурилиш материаллари ишлаб чиқариладиган корхоналар 106 млн. дона ғишт, 453,7 минг.м куб йиғма темир бетон буюмлари, 7,7 минг м куб ёғоч-тахта материаллари ишлаб чиқарди.

Қурилиш материалли саноат корхоналари 2000-йилда жами 93 млн. сўмлик маҳсулотлар тайёрланган. (саноат ялпи маҳсулотининг 77,4% и).

Енгил саноат вилоятнинг саноат тармоқлари ичида ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш жиҳатидан иккинчи ўринда туради. Ҳом-ашё, ёқилғи-энергетика ҳамда меҳнат ресурсларининг етарли даражада мавжудлиги вилоятда енгил саноатни ривожлантириш ва жойлаштиришга асосий таъсир кўрсатадиган омиллардир. Бу тармоқ корхоналари 2000-йилда 362,4 млн.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарга бўлиб, унинг 73% и пахта тозалаш корхоналарига тўғри келади.

Қашқдарё вилоятидаги енгил саноат корхоналари қишлоқ хўжалик маҳсулотларига дастлабки қайта ишлов берадиган пахта тозалаш пиллакашлик тармоқлари ҳамда аҳоли ва халқ хўжалиги эҳтиёжлари учун кенг истеъмол моллари ишлаб чиқарадиган тармоқлардан иборат. 1990 – йилга қадар вилоятда Қарши Яккабоғ ва Шахрисабз пахта тозалаш заводлари мавжуд бўлиб, улар ҳар йили 65 минг пахта толаси ишлаб чиқарган.

Кейинги йилларда Қарши чўлининг ўзлаштирилиши пахта еэиладиган майдонларнинг кенгайтирилиши ва ялпи ҳосилнинг кўпайиши муносбати билан Косон, Ғузор, Қамаши, Жейнов, Чироқчи, Муғлон, Нишон ва Бешкент пахта

тозалаш корхоналари қурилди. Ҳозирги пайтда вилоятда 12 та пахта тозалаш заводлри ишлаб турибди. Бу корхоналарнинг асосий маҳсулоти пахта толаси бўлиб, вилоятда 2000-йилда тола ишлаб чиқариш 76,4 минг тоннани 2005-йилда эса 173,1 минг тоннани ташкил этади.

Қарши ва Шахрисабзтикувчилик фабрикалари, маҳаллий саноат мажмуасидаги кичик корхоналар аҳолига маиший хизмат кўрсатиш марказлари аҳоли учун кенг истеъмол буюмлари ишлаб чиқарадиган корхоналардир. Улар эркак ва болалар кўйлаги, ипак кийимликлар, эркак, аёл ва болалар кастюмлари тикишга ихтисослашган.

Китоб ва Яккабоғ шахарларидаги фабрикалар тўшак-кўрпачалар ва галантерия буюмлари мебел ва ёғочдан турли буюмлар ишлаб чиқармоқда. Китоб йигирув фабрикасида ип йигирилади, газламалар тўкилади. Бу корхоналарда 2001-йилда 95,8 млн сўмлик кенг халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқарилади. Туман ҳудудидан катта Ўзбекистон тракти ўтган.

1.2. Туризм-иқтисодий тараққиёт омили.

Мамлакатимизда туризм индустриясини янада ривожлантириш, хизмат кўрсатиш сифати ва самарадорлигини ошириш, юртимизга келаётган хўжалик сайёҳлар оқимини кўпайтиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг “Туризм тўғрисида”ги қонуни, Президентимизнинг 2016 йил 2-декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирларри тўғрисида”ги фармони бу борада муҳим дастуриамал бўлмоқда.

Мазкур ҳужжатлар ижросига Қашқадарё вилоятида ҳам алоҳида эътибор қаратилиб ҳудудда туризимни янада ривожлантиришнинг яхлит контсептсиясини ишлаб чиқариш ҳудудларда янги туризм маҳсулотлари яратиш ва уни жаҳон бозорида тарғиб қилиш борасида оширилмоқда.

Соҳа ривожида халқаро тажрибадан кенг фойдаланиш, ҳудудларда янги туризм йўналишлари ташкил этиш ва уларни паспортлаштириш ички ва ташқи туризм бўйича миллий ва ҳудудий дастурлар ишлаб чиқиш муҳим аҳамиятга касб этади.

Вилоятда ҳудудий туристик маҳсулотларни хорижий бозорига чиқариш, табиий ва тарихий – маданий манзиллар бўйича янги сайёҳлик йўналишлари ишлаб чиқиш туристик хизматлар сифатини янада яхшилаш доимий эътиборда.

Шахрисабз шаҳрининг тарихий марказида барпо этилган замонавий уй-жойлар ҳунармандлар ва тадбиркорларга узоқ муддатли имтиёзли кредит асосида берилмоқда.

Икки қаватли бундай уй-жойларнинг биринчи қаватида ҳунармандлик маҳсулотлари сотиладиган сувда мажмуалари, иккинчи уй-меҳмонхоналари ташкил этилмоқда.

Экотуризмни ривожлантиришда Шахрисабз туманида қурилаётган “Village Eco Park” мажмуаси муҳим аҳамиятга эга. Машҳур лойиҳа мехмонхона, ресторан, кафе, спорт майдончалари ва аттракционларни ўз ичига олади. Мажмуа 2018-йилда фойдаланишга топширилади. Вилоятда туристик

ресурслрдан самарали фойдаланиш, кўратилаётган хизмат турларини кўпайтириш ва сифатини замон талабларига мослаштириш борасида тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Давлатимиз томонидан яртилган имконият ва имтиёзлар туфайли Қашқадарёда 30 та мехмонхона фолият кўрсатмоқда. Йилдан-йилга уларнинг моддий-техник базаси мустаҳкамланиб замон талаблари даражасида юқори сифатли хизмат кўрсатиш имконияти кенгаймоқда.

Қашқадарё вилояти туризм соҳасини 2017-2018-йилларда комплекс ривожлантириш дастури асосида 2018-йилда вилоятдаги меҳмонхоналар сонини 45 тага етказиш режалаштирилган. Жумладан, Қарши Шаҳрида 8 та янги замонавий меҳмонхона, Шахрисабз шаҳрида 5 та уй-мехмонхонаси ва 2 та янги завонавий мехмонхона фаолият бошлайди. Буларнинг барчаси вилоятга келувчи сайёҳлар сонининг ортиши, энг муҳими аҳоли бандлиги таъминлаш ва келажакда Қашқадарё вилоятини сайёҳлар, тарихчи омилар ва зиёратчилар кўп келадиган севимли масканга айлантиришга хизмат қилади.

Ўзбекистоннинг сайёҳлик имкониятларини янада кенгайтириш, тадбирларда иштирок этиш туризмни ривожлантириш чет эллик сайёҳларни ушбу тадбирларга кўпроқ жалб этиш ҳамда маданий, этнографик, экологик, спорт ва бошқа турдаги тадбирларни ўз ичига олган сайёҳат дастурларини йўлга қўйиш мақсадида “Ўзбектоуризм” миллий компанияси томонидан 2016-йилнинг тадбирлар тавқими ишлаб чиқилмоқда.

Бугунги кунда ҳукуматимиз томонидан хусусий тадбиркорларга яратилаётган ҳуқуқий ва молиявий имтиёз ҳамда қулайликлар қаторига яна бир муҳим аҳамиятга эга бир соҳа ҳам киритилмоқда.

Президент қарорлари ва фармонлари:

1. “Буюк ипак йўлини қайта тиклашда Ўзбекистон Республикасининг иштирокини авж олдириш ва Республикада халқаро туризимни ривожлантириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида” 1999-йил 2-июн, ПФ-1162-сон.

2. “2005-йилгача бўлган даврда Ўзбекистонда туризимни ривожлантириш давлат дастури тўғрисида” 1999-йил 15-апрел ПФ-2286-сон.

3. “Ўзбекистонда туризм соҳаси учун малакали кадрлар тайёрлаш тўғрисида” 1999-йил 30-июн, ПФ-2332-сон.

4. “Ўзбекистон Республикасида 2006-2010-йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирларни тўғрисида” 2006-йил 17-апрел, ПҚ-325-сон.

5. “Ўзбекистон Республикасида 2010-йилгача бўлган даврда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2007-йил 21-май, ПҚ-640-сон;

6. “2012-2016-йилларда Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш дастури тўғрисида” 2012-йил 10-май, ПҚ-1754-сон;.

7. “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида”, 2012-йил 13-декабр, ПҚ-1879-сон.

8. “2013-2016-йилларда қишлоқ жойларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини жадал ривожлантириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, 2013-йил 17-апрел, ПҚ-1957-сон.

9. “Давлат мулки обеъктларини кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субеъктларига сотиш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”, 2014-йил 3-июл ПҚ-2200-сон.

10. “Ўзбекистон Ресбубликаси Президентининг айрим фармонларига ўзгартиришлар киритиш тўғрисида”, 2014-йил 9-декабр ПФ-4677-сон.

11. “Ўзбекистон Ресбубликасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”, 2016-йил 2-декабр, ПФ-4861-сон.

12. “Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш Давлат Қўмитаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида” 2016-йил 2-декабр, ПҚ-2666-сон.

Жорий йилнинг 9-февралида Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси ҳамда Ўзбекистон ошпазлар уюшмаси томонидан давра суҳбати ташкил этилди. Суҳбатнинг мавзуси Тошкент шаҳрининг гастрономик харитаси сайёҳлар учун овқатланиш тавсия этиладиган жамоат овқатланиш пунктлари, бир сўз билан

айтганда-ошхоналар ҳақидаги қулланмани яратиш Низоми лойиҳасини муҳокама қилишга қаратилди.

Туризм соҳаси тадбиркорлик субеъктлари билан самарали мулоқат олиб бориш, ҳал қилиниши зарур бўлган муаммо, аризаларни ва таклифларни ҳар томонлама кўриб чиқиш, уларни ўз вақтид ечим топиш мақсадида Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси раисининг вертуал қабулхонаси ишга туширилди.

Соҳа мутахассислари фикрига кўра яқин йилларда экотуризм соҳаси талаб ва ривожланишнинг ўсиши бўйича туризмнинг етакчи йўналишларидан бирга айланиши тахмин қилинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 6-апрелдаги 28-70-сонли Қарори билан Усмонов Равшан Аброрович туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси раисининг биринчи ўринбосари лавозимига тайинланди. Шу кунга қадар Р.Усмонов Ўзбекистон Республикасининг Франция, Италия ва Португалиядаги Фавқулодда ва Мухтор элчиси лавозимида фаолият юритиб келган.

Р.Усмонов Буюк Британиянинг Бирмингем университети, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети ҳамда Тошкент давлат юридик университетларини тамомлаган.

Жорий йилнинг 11-апрел куни “Wyndham” мехмонхонасида Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш анжуманида давлат қўмитасининг “Дам олиш дунёси-2017” бағишланган матбуот анжумани бўлиб ўтди.

Март ойи давомида “Дунё бўйлаб” телеканали ижодкорлари Ўзбекистон Республикаси Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси билан ҳамкорликда, сайёҳатсевар томошабинларимизга янги лойиҳаларни тақдим этиш мақсадида Самарқанд ва Хоразм вилоятларида “Завқли таътил” ва “Хуш келибсиз” кўрсатувлари тасвирга олиш ишларини олиб боришди.

1.3. Қуйи табиий-саноат тизими (Қарши-Косон-Нишон-Муборак-Касби-Миришкор туманлари).

Қарши тумани – Қашқадарё вилоятидаги туман, 1931-йил 1-октябрда ташкил этилган. Шимолдан Косон; шимоли-шарқдан Чироқчи; шарқдан Қамаши, Ғузор; жанубдан Нишон; Ғарбдан Касби туманлари билан чегарадош. Майдони 0,9 минг км^2 аҳолиси 177 минг киши (2005). Туманда 1 шаҳар (Бешкент), 15 та қишлоқ фуқаролари йиғини (Боғобод, Дашт, Ертепа, Кат, Кожар, Нукробод, Пахтакор, Поштон, Талликўрғон, Хонобод, Чороғил, Чўлибўстон, Қочин, Қоратепа, Ҳилол) бор. Маркази – Бешкент шаҳри.

Табити. Туман ҳудуди Қашқадарёнинг энг қуйи оқимидаги текисликда жойлашган ботиқлар ва шўрхоқлар бор. Туман ҳудуди орқали Қашқдарё ва унинг ирмоқлари, Файзиобод, Потрон-Бешкент ва бошқалар каналлар оқиб ўтади. Газнефт, қўнғиртош, шағал қазиб олинадиган конлар бор.

Иқлими континентал. Қиши илиқ. Январнинг ўртача температураси 0^0, 2^0. баъзан - 22^0С, -27 ^{0}С. Гача совуқ бўлиши мумкин. Ёзи иссиқ. Июлнинг ўртача температураси 28,8 ^{0}С, энг юқори температураси 47 ^{0}С. Температура 5^0С дан юқори бўлган кунлар сони 284-289 кунни ташкил этади. Йиллик ёғин 190-220 мм. Тупроқлари унумдор кўз тупроқлардан иборт. Дарё водийсида ўтлоқ, аллювиал, Чароғил ботиғида шўрхоқ тупроқлар тарқалган. Ёввойи ўсимликлардан шўра, шувоқ, ёнтоқ, оққурай, коврак, қарғаоёқ, қамиш, шўражриқ, юлғун ва бошқалар ўсади.

Қарши тумани ҳудудида шамол йўналишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Қарши тумани	10	20,3	11,8	24,0	5,3	6,3	6,1	10,3	16
		4,06	2,36	4,8	1,06	1,26	1,22	2,06	3,2

Ечиш: 1. Sh. 20,3:5=4,06, 2. Sh-shq 11,8:5=2,36, 3. shq.24,0:5=4,8;

4. J-shq. 5,3:5=1.06; 5. J. 6,3:5=1,26, 6. J.G’. 6,1:5=1,22, 7. 10,3:5=2,06; 8. Sh.G’ 16:5=3,2

Косон – Косон, Қарши туманининг шимолий – шарқий қисмига киради. Бу зонанинг атрофи очиқ, ери қисман қумли а типик бўз тупроқдир. Ғарб томонга ениш-текислик а кенг даштликлардан иборатдир. Иқлими қуруқ-иссиқ, ёз ойларида ва қумли чанг тузонлари тез-тез такрорланиб туради. Бу зонанинг экологияси атроф-муҳитнинг кўкламзорлиги, об-ҳавонинг сўлимлиги паст ҳисобланади. Чунки азалдан сув оз бўлганлиги туфайли яқин кунларгача дарахтзорлар сунъий кўкаламзорлар, боғ-роғлар жуда кам эди.

Косон туманининг яна ўзига хос хусусияти шундаки, унинг шимол томони ҳеч қандай тоғликлар билан тўсилмаганидир. Шунинг учун ҳам қишда шимолдан келадиган кучли совуқ оқим туфайли оби-ҳавоси 4-5 даража совуқ бўлади ва тез-тез изғиринлар эсиб туради. Ёзи иссиқ, июн, июл, август ойларида ўта иссиқ.

Маълумки, 1950-1960 йилларда шамол эррозиясининг олдини олиш ва қишлоқ хўжалик экинларидан юқори ҳосил етиштириш учун Чироқчи, Қамаши, Ғузор, Косон чўл зоналарида экин майдонлари оралаб ўтказилган ихота дарахларининг кўпчилик қисми қуриб кетди ва аҳоли томонидан ўтинлик учун кесиб кетилди. Бу ҳоллар шамол эрозиясининг пасайишига ва экинлар унумдорлигининг камайишига жиддий салбий таъсир кўрсатди.

Шамол эрозиясининг кучайишига қарши қўлланиладиган тадбирларнинг етарли эмаслиги натижасида ер унумдорлиги, экинлар ҳосилдорлиги, интенсив ўсмаётганлигини қуйидаги мисоллардн ҳам билишў мумкин.

Бу келтирилган кўрсаткичлар шуни таъкидлайдики, фақат ихота дарахтзорларга эмас, балки ҳосил берадиган дарахзорлар ва узумзорларни кўпайтиришга ҳам жиддий эътибор берилмаган.

Боғзор ва узумзорларни кўпайтириш ва уни шу билан бир вақтнинг ўзида комплекс парваришлаш – бу зонанинг ҳам экологиясини яхшилайдиган, ҳам иқтисодиётини юксалтитувчи энг муҳим омилдир.

Косон туманининг ян ўзига хос хусусияти шундаки унинг шимол томони хеч қандай тоғликлар билан тўсилмагандир. Шунинг учун ҳам қишда шимолдан келадиган кучли совуқ оқим туфайли об-ҳавоси 4-5 даража совуқ бўлади ва тез-тез изғиринлар эсиб туради.

Косон тумани ҳудудида шамол йўқолишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Қарши тумани	11	23,5	12,3	14,0	10,0	8,7	5,8	7,5	18,2
		4,7	2,46	2,8	2	17,4	1,16	1,5	3,64

Ечиш: 1. Sh. 23,5:5=4,76, 2. Sh-shq 13,3:5=2,46, 3. shq.14,0:5=2,8;
4. J-shq. 10,0:5=2; 5. J. 8,7:5=17,4 6. J.G’. 5,8:5=1,16, 7. 7,5:5=1,5;
8. Sh.G’ 18,2:5=3,64

Нишон тумани – қўнғир ва оқиш бўз тупроқликлардан иборатдир. Амударё сувининг келиши билн кейинги вақтларда бу зонада “ўтлоқи”, “шўрхаксимон” ерлар кўпаймоқда. Туманнинг об-ҳавоси бошқа зоналарга нисбатан 4-5 даража иссиқ ва кенг текисликлар, чўлликлардан иборатдир.

Амударё суви келгунига қадар асосан чорва яйловларидан иборат эди. 1973-йилдн бошлб бу зонага Касби канали орқали Амударё суви оқа бошлади. Натижада кўплаб қўриқ ерлар ўзлаштирилди, яйловларда пахтазорлар, мевазорлар ва қишлоқ хўжалик экинзорлари вужудга келтирилади.

Лекин сув келиши туфайли чўлда янги-янги савхозлрнинг брпо этилиши – одамларни иш билан таъминлашга ва уларнинг иқтисодий-ижтимоий жиҳатдан ўсишга ижобий таъсир кўрстади.

Туманга сув келиши билан қишлоқ хўжалик экин майдонлари кескин кўпайишига сабаб бўлмоқда.

Амударё суви келиши билан бу зонада янги туманлар ва кўплаб давлат хўжаликлари ташкил этилди. Давлат хўжаликлари ва пасёлкалрда қатор-қатор турар жойлар, мактаблар, болалар боғчалари маъмурий бинолар тиббиёт ва савод тармоқлари қад кўтарди.

Сув келиши шароити билан юқорида кўрсатилганидек турли хил қишлоқ хўжалик экинлари кўпайди ва дарахтзорлар боғ-рағлар барпо этилди.

Қурилган мелиоратив объктлар яъни ер остки ва ер устки коллекторларнинг сифатсизлиги, муҳандислар-ирригаторларнинг етарли малакага эга эмаслиги ер-сувдан тўғри фойдаланишга слбий таъсир кўрсатди. Айниқса ёпиқ коллекторларнинг сифатсиз қурилганлиги ер ости сизот сувларининг белгиланган даражадаги чуқурликдан оқиб ўтолмаслигигасабаб бўлди.

Нишонда худди шундай камчиликлар содир бўлди, яъни ернинг сув режими бузилди. Натижада кўплаб ерлар иккинчи марта шўрланишга яроқсиз ва унумсиз ерларга айлан борди. Яъни сув эрозиясига чалинди.

Юқоридаги фактлар ва рақамлардан кўриниб турибдики, қисқа муддат 5 йил давомида кучли шўрланган ерлар деярли 5 мартага кўпайган. Бу борада йўл қўйилаётган энг катта камчиликлардан бири ҳар бир гектар ерга бериладиган сув нормасининг тўғри аниқланмаслик ва ҳисоб-китобсиз яъни ер хусусиятларини яхши билмасдан эскича суғориш ишларини олиб боришдир. Хусусан, пахта майдонида узун ўқариқлар ва жўяклар олиниши ернинг табиий хусусиятига қарамасдан узоқ муддатли сиздириб суғориш бу борадаги илғор усуллардан ҳамон қониқарсиз ҳолда фойдаланиш яъни плёнкалар шланглар махсус қувурлар ишлатмаслик экин майдончаларнинг тезда ишдан чиқишига сабаб бўлмоқда. Текисликлар шуни кўрсатмоқдаги, 1 гектар суғориладиган ерларга нормдаги 6-8 минг метр куб ва ундан кам ортиқ сув берилмоқда.

Ер тузларини ювиш жараёнида эса экинлр учун энг керакли элементлар ювилиб, зовурларга чиқариб ташланмоқда.

Ернинг унмдорлиги беўлчов берилган сувнинг салбий таъсири натижасида пассайтирилмоқда, суғорма ерлар сув эрозиясига дучор бўлмоқда. Бу жойда “Ерни-ёмон сув бузади” деган халқимизнинг доно фикрини яна бир марта тасдиқланмоқда. Шуни учун ҳам депутатларнинг биринчи йиғилишида тупроқ мелиоратив ҳолатини яхшилашга, ер, шамол, сув эрозияларининг олдини олишга жиддий эътибор бериш зарурлиги қайд этилди.

Мелиорация бўйича миллиард-миллиард сўмлаб сарфланаётган маблағлар беҳудага кетаётганлиги қаттиқ танқид қилинди.

Ер ҳам худди шунингдек тирик организмдир.

Шунинг учун ҳм ҳар бир кегтр ернинг ва экилган экиннинг сувга бўлган эҳтиёжи илмий асосда ҳисобланиб суғорилса ер ҳам бузилмайди ва экинлар ҳосилдорлиги ҳам паст бўлмайди.

Акс ҳолда яъни ерга ҳаддан ташқари кўп сув берилса, ер шўрланади ва ўзидаги фойдали элементлар беҳудага ташқарига (зовурларга) чиқиб кетади. Шунингдек, ортиқча берилган сув ҳам экинларни эзиб, унга зарар келтиради ва бекордан – бекорга ташқарига чиқиб кетади. Бунда икки томонлама зарар кўрилади: ҳам ернинг унумдорлик элементлари ташқарига чиқиб кетади, ҳам сув тупроқни нуратиб, беҳудага нобуд бўлади.

Нишон тумани ҳудудида шамол йўналишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши. (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Нишон тумани	16	9,1	26,8	27,2	2,8	3,3	14,3	12,8	3,9
		1,82	5,36	5,44	0,56	0,66	2,86	2,56	0,78

Ечиш: 1. Sh. 9,1:5=1,82

2. Sh-shq 26,8:5=5,36,

3. shq. 27,2:5=5,44;

4. J-shq. 2,8:5=0,56.

5. J. 3,3:5=0,66

6. J.G’. 14,3:5=2,86,

7. 12,8:5=2,56

8. Sh.G’ 3,9:5=0,78

Муборак тумани – Қашқадарё вилоятидаги туман. 1978-йил 13-сентябрда ташкил этилган. Ғарбда бухоро вилояти, шимолда Навоий ва Смарқанд

вилоятлари Шарқда вилоятнинг Косон тумани, жанубида Ксби ва Миришкор туманлари билан чегарадош. Майдони 3,07 минг км^2.

Аҳолиси 62 минг кишига яқин (2003). Туманда 4 қишлоқ фуқролар йиғини (Муборак, сариқ, Қарлуқ, Қорақум) 1 шаҳар (Муборак) бор. Туман маркази – муборак шаҳри.

Муборакда 30 та умумий таълим мактаби, саноат касб-ҳунар мактаби, 9 та кутубхона, 3 та клуб, 2та ёшлар клуби, ёшлар спорт мажмуаси теннис корти, марказий стадион ва футбол майдонлари бор. “Машъал” футбол жамоаси республиканинг олий табақасида қатнашади.

Табиати. Туман Қашқадарёнинг қуйи қисмида, Қарши чўли зонасида жойлашган. Ер усти текислик, адир ва қирлардан иборат. Баландлиги 450-550 м. Ёзи узун ва иссиқ июлда температура 42^{0}С гача кўтарилади. Январда энг паст температура - 27^{0}С, ноябр ўрталарида ҳаво совийди ва намгарчилик бошланади. Йиллик ёғин 190-200 мм. Вегетация даври 270-280 кун. Туман ҳудудидан Қашқадарё оқиб ўтади. Аҳолиси асосан ўзбеклар, шунингдек, рус, туркман, татар, арман, украин, азарбайжан ва бошқа миллат вакиллари ҳам яшайди. Аҳолисининг ўртача зичлиги 1 км^2 га 20 киши тўғри келади. (2003).

Муборак тумани ҳудудида шамол йўналишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши. (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Муборак	11	23,5	12,3	14,0	10,0	8,7	5,8	7,5	18,2
		4,7	2,46	2,8	2	17,4	1,16	1,5	3,64

Ечиш: 1. Sh. 23,5:5=4,7

2. Sh-shq 12,3:5=2,46,

3. shq. 14,0:5=2,8

4. J-shq. 10,0:5=2.

5. J. 8,7:5=17,4

6. J.G’. 5,8:5=1,16,

7. 7,5:5=1,5

8. Sh.G’ 18,2:5=3,64

Касби тумани – Қашқадарё вилоятидаги туман. 1970-йил 16-октабрда ташкил этилган. Касби тумани вилоятининг ғарбида жойлашган. Қарши, Косон, Нишон, Миришкор, Баҳористон, Усмон Юсупов туманлари билан чегарадош.

Майдони 0,65 минг км^2. аҳолиси 127,6 минг киши (2000). Касби туманида 10 та қишлоқ фуқаролари йиғини (Денов, Комилон, Муғлон, Тошқўрғон, Човқай, Чўлқувар, Юксалиш, Янгиҳаёт, Қамаши, Қатағон) бор. Маркази Муғлон қишлоғи.

Табиати. Касби тумани Қарши чўлида жойлашган. Ҳудудида Майманоқ тоғ тизмаси бор. Иқлими кескин континентал. Ёзи иссиқ, қуруқ ва узоқ, баҳор ва кузда ёғин кам. Қишда қор оз ёғади, қаттиқ совуқ бўлмайди. Январнинг ўртача температураси 0^{0}С гача, июлнинг ҳарорати эса 28,2^0-31,6^{0}С.

Йил давомида ёғингарчилик кунлари 58-60 кундан ошмайди. Температуранинг юқорилиги туфайли буғланиш миқдори йилига ёғингарчиликка нисбатан ўн баробар кўп.

Йилига ўртача 270 мм, айрим йиллари 310-320 мм, қурғоқчилик йиллари 100 мм ёғин тушади. Касби туманинг Косон тумани билан чегарасидан Қшқадарё дарёси оқиб ўтади.

Аҳолисининг аксарият қисми ўзбеклар (86,1%), шунингдек, тожик, туркман, қирғиз, корейс, татар, азарбайжон, арман в бошқалардан иборат миллат вакиллари ҳам яшайди. 1 км^2 га 196 киши тўғри келади (2000).

Хўжалиги. Туман иқтисодиётига саноат ва қишлоқ хўжалиги асосий ўрнини эгаллайди. Ксби туманида пахта тозалаш заводи, нон комбинати, нон цехи, 2та автокорхона, сутни қйта ишлаш корхонаси, мҳаллий саноат корхонаси босмахона мавжуд. 170 дан зиёд хусусий савдо ишлаб чиқариш фермалари кичик корхонлар, 500 га яқин маиший хизмат кўрсатиш шохобчаси бор.

Туман худудид Ўзбекистон пахтачилик И.Т. институтнинг Қашқадарё фелиали жойлашган тажриб синовлари . Навоий номидги ширкат хўжалигида

олиб борилди. Касби тиуманида 49.3 минг бош қора мол, 76.6 минг қуй эчки, 148.9 минг парранда 933 та от боқилди. Пиллачиликни равожлантиришга хам кўп ахамият берилмоқда.

53- умумий таълим мактаби интернет лицейи гимнзия 3- касб хунар мактби, спорт, мусиқа мктаблари, иқтисодий таълим маркази, маданият ва истирохат боғи, 28 та кутубхона 10 та маданият уйи 9 та клуб сатдион, теник орти, 21 та спорт зали, 24 та фудбор ва 19 та боскедбол майдонлари бор 50 уринли ногиронларни реабиляция қилиш мркзи 325 уринли 2 та касалхона 300 уринли кундузги стационал 12 та ҚВП, 11 та ҚВП амбулаторияси, 26 та фелдшер акушерлик пункти, 3 та поликлиника, 9 та дорихона мвжуд.

Касби туманининг иқлим-мухитини яхшилшга шарт услубини абадийлаштириш қуилиш-меморчилик ишларини жонлантиришга кейинги вақтларда анча эътибор берилмоқда. Амлг оширилётган ижобий тадбирлар шахарнинг гўзаллашишига экологиясини яхшилшга ва одамлрнинг соғлигига сузсиз ижобий тъсир кўрсатмоқда.

Шамол йўналишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши. (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Муборак	16	9,1	26,8	27,2	2,8	3,3	14,3	12,8	3,9
		1,82	5,36	5,44	0,56	0,66	2,86	2,56	0,78

Ечиш: 1. Sh. 9,1:5=1,82
2. Sh-shq 26,8:5=5,36,
3. shq. 27,2:5=5,44
4. J-shq. 2,8:5=0,56.
5. J. 3,3:5=0,66
6. J.G’. 14,3:5=2,86,
7. 12,8:5=2,56
8. Sh.G’ 3,9:5=0,78

Миришкор тумани – қўнғир, сарғиш тусли бўз ва тақирсимон тупроқликлардан иборатдир. Амударё сувининг келиши билан кейинги вақтларда бу зонада “Ўтлоқ”, “Шўрхаксимон” ерлар кўпаймоқда. Зонанинг об-

ҳавоси бошқа зоналарга нисбатан 4-5 даража иссиқ ва кенг текисликлар чўлликлардан иборатдир.

Тумндаги кўплаб яйловларни пахтазор ва экинзорларга йланиши чова мхсулотларининг камайишига сабаб бўлади. Лекин сув келиши туфайли чўлда янги-янги совхозларнинг барпо этилиши одамларни иш билн таъмирлашг ва уларнинг иқтисодий ижтимоий жихатдан ўсишига ижобий тъсир кўрсатади.

Давлат хўжаликлари ва посёлкаларидан қатор-қатор турар жойлар мактаблар болалар боғчалалари маъмурий бинолар, тибиёт ва савод тармоқлри қад кўтарган. Сув келиши шарофати билан юқорида кўрсатилганидект турли хил қишлоқ хўжалик экинлари кўпайди ва дарахт зорлар, боғ роғлар барпо этилди. Булар зонанинг об-хаваси, иқлими, умуман унинг экологиясини бир мунча яхшиланишига ахолининг иқтисодий мадний ва маиший даражаларининг ўсишига сабаб бўлди.

Хусусан пахта майдонида узун ариқлар ва жуяклар олинишини ернинг табий хусусиятига қарамасдан узоқ муддатли сиздириб суғориш, бу сохадаги илғор усуллардан хамон қониқарсиз холда фойдаланиш яъни плёнкалр, шланглар, махсус қувурлар ишлатмаслик экин майдонларнинг тезда ишдан чиқишига сабаб бўлмоқда.

Текширишлар шуни кўрсатмоқдаки 1 гектар суғориладиган ерлага нормадаги 6-8 минг м^3 ва ундан ҳам ортиқ сув берилмоқда. Ҳар бир гектар ер норма бўйича суғорилмаётганлиги туфайли яъни ошиқча сув бериш билан ер тагидаги тузларнинг юзага кўтарилишига ернинг сунъий шўрланишига олиб келмоқда.

Ер тузларини ювиш жарёнида эса экинлар учун энг керакли элементлар ювилиб зовурларга чиқариб ташланмоқда. Ернинг унумдорлиги беўлчов берилган сувнинг салбий таъсири натижасида пасайтирилмоқда, суғорма ерлар сув эрозиясига дучор бўлмоқда. Бу жойда “Ерни – ёмон сув бузади” деган халқимизнинг доно фикри яна бир марта тасдиқланмоқда.

Шунинг учун ҳам, депутатларнинг биринчи йиғилишида тупроқ мелиоратив ҳолатини яхшилашга ер, шамол, сув эрозияларининг олдини олишга жиддий эътибор бериш зарурлиги қайд этилди.

Маълумки табиат ва жамиятда ҳар бир жонли нарсанинг қанчалик суюқлик истеъмол қила билиши нормаси мавжуддир. Уни оз истеъмол қилса ҳам, ёки кўп истеъмол қилса ҳам зарарлидир.

Ер ҳам худди шунингдек, тирик организмдир. Шунинг учун ҳар бир гектар ернинг ва экилган экиннинг сувга бўлган эҳтиёжи илмий асосда ҳисобланиб суғорилса, ер ҳам бузилмайди ва экинлар ҳосилдорлиги ҳам паст бўлмайди.

Шунингдек ортиқча берилган сув ҳам экинларини эзиб унга зарар келтиради ва бекордан бекорга ташқарига чиқиб кетади. Бунда икки томонлама зарар кўрилади: ҳам ернинг унумдорлик элементлари ташқарига чиқиб кетади, ҳам сув тупроқни нуратиб беҳудага нобуд бўлади.

Хуллас сув эрозияси деҳқончилик энг хавфли офат бўлиб, унинг олди ўз вақтида олинмаса ерларнинг унумдорлигига жиддий зарар етказилади, ҳамда экинлар дов-дарахтларнинг ривожланиши бузилади, экологияси об-ҳаво ёмонлашади ва қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти пасайиб кетади.

Миришкор тумани ҳудудида шамол йўналишини ўртача кўп йиллик қайтарилиши. (%).

Метеостанция	Флюгирнинг баландлиги	Sh	Sh-shq	Sh	J-shq	J	J.G’	G’	Sh.G’
Муборак	19	5,1	10,2	16	22,3	27,1	29,4	28,3	22,8
		1,1	2,2	3,2	4,46	5,42	5,88	5,66	4,56

Ечиш: 1. Sh. 5,1:5=1,1
2. Sh-shq 10,2:5=2,2
3. shq. 16:5=3,2
4. J-shq. 22,3:5=4,46.
5. J. 27,1:5=5,42
6. J.G’. 29,4:5=5,88
7. 28,3:5=5,66
8. Sh.G’ 22,8:5=4,56

Асосий қисм.

2.1. Қашқадарё вилоятининг табиий саноат тизмларининг умумий тавсифи ва унинг ҳудудий тузилмаси.

Ҳозирги пайтда енгил саноати корхоналари кенг халқ истеъмоли буюмларини етарли даражада ишлаб чиқариш қувватига эга эмас. 2000-йилда вилоятда ишлаб чиқарилган саноат ялпи маҳсулотининг 35,8% ини енгил саноат корхоналари берган бўлсада, 73% и пахта тозалаш корхоналари ҳисобига тўғри келади. Вилоятда хом-ашё ёқилғи меҳнат ресурслари ва бошқа омиллар етарли бўлсада, бу ерда тўқимачилик, йирик тикувчилик, пойабзал, мебел, галантерия ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган корхоналар йўқ.

Келажакда вилоятда ишлаб чиқариш кучларининг ривожланиши ва аҳолининг ўсиши аҳоли учун кенг халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқарадиган корхоналарни қуриш ва ишга туширишни тақазо этади. Шу мақсадда келажакда Китоб шахридаги йигирув фабрикасини кенгайтириш, Шахрисабз шаҳрида ипак газламалар тўқийдиган комбинат,Қарши шаҳрида йигириш ва тукли газламалар ишлаб чиқарадиган ва мебел фабрикалари қуриш кўзда тутилмоқда.

Қарши ва Косон шаҳарларида ёғ-мой экстракция заводлари асосан чигитдан ўсимлик мойи тайёрлайди. 2001-йилда бу корхоналарда 43,8 млн. сўмлик маҳсулот ёки 56,4 минг тонна ўсимлик мойи ишлаб чиқарилади. Бу эса вилоят озиқ-овқат саноати ялпи маҳсулотининг 23% ини ташкил этади.

Вилоятда мева забзавот экинлари майдонининг кенгайишига боғлиқ ҳолда Касби туманида консерва Қарши шаҳрида спиртсиз ичимликлар ишлаб чиқарадиган корхоналар ишга туширилди.

Қашқадарё вилоятида 2 та ун ва омухта ем ишлаб чиқарадиган корхона мавжуд. 1990-йилда бу корхоналар 44,5 млн. сўмлик маҳсулот ишлаб чикрди. Вилоятда аҳолиси ва чорва моллари учун Шайҳали ун комбинати 118,3 минг тонна ун ҳамда 119,6 минг тонна омухта ем тайёрлайди.

Вилоятда нон-булка, қандолат маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган Қарши нон комбинати, Нишон ва Шахрисабз нон-булка ишлаб чиқариш корхоналари ҳамда вилоят матлубот жамиятига қарашли корхоналар 2001-йилда 54160 тонна ташкил этади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013-йил 2-августдаги “Қашқадарё вилоятининг 2013-2016-йилларда саноат салоҳиятини ривожлантириш дастури тўғрисида”ги қарори вилоят саноатида янги даврни бошлаб берди.

Ўзбекистон республикасининг биринчи президенти вилоятда енгил саноатни ривожлантириш имкониятлари ҳақида шундай деган эди: “Дастурда, жумладан, вилоятда енгил саноат корхоналарини ривожлантириш орқали экспертбоп замонавий тайёр газлама ва тикув-трикотаж маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича умумий қиймати 100 миллион доллардан 82 та лойиҳа амалга оширилиши белгиланган. Бу эс 2016-йилга бориб вилоятда етиштириладиган пахта толасини қайта ишлаш ҳажмини ҳозирги 6% дан 35% гача етказиш ва энг муҳими 4 мингга яқин иш ўрни яратиш имконини беради..”.

- Мамлакатимиз рахбари жахоннинг тараққий этган давлатлари тажрибасидан унумли фойдаланиб саноатда юкск тараққиётга эришиш йўлларини кўрсатиб берадилар, - дейди вилоят ҳокиминингиқтисодий – ижтимоий масалалар бўйича ўрин босари Ғайрат Жовлиев. – Масалан хитой 15 млн тонна пахта етиштириб тўлиқ қайта ишлаб бошқа давлатлардан ҳам пахта сотиб олар экан. Юртимиздажумладан, вилоятимизда пахта ғалла пилла узум сабзавот ва бошқа қишлоқ хўжалик экинларидан мўл-ҳосил етиштирилмоқда, ишчи кучи етарли.

Қарши, Муборак, Ғузор, Миришкор, Касби, Косон, Қамаши, Чироқчи туманларида ҳам пахта толасини қайта ишлайдиган йирик корхоналар ишга тушади. Ишлаётганларнинг қуввати яна оширилади.

Вазирлар Маҳкамасининг 2013-йил 20-августдаги йиғилиш баёнига кўра, Дастурга кирган лойиҳаларни ҳал қилиш йўллари батафсил шархлаб берилди. Масалан, “Қарши темир-бетон”корхонасини, Муборакдаги “Сечанкўл” участкаси биносини “Санам” ва “Садо” МЧЖ ҳамда “Китоб ип-йигирув”

А.Ж.нинг 25% давлат улушларини “Ўзбекенгилсаноат” Д.А.К устав фондига бериш ва бошқа масалаларни ҳал қилиш тартиби ишлаб чиқилди.

Дастурга бағишланган ҳукумат йиғилишининг баённомасида “Яккабоғ консерва” МЧЖ нинг 51%и давлат улушини “Ўзбино-саноатхолдинг” компанияси устав фондига бериш кўзда тутилган.

Узумчилик хусусан уни қайта ишлаш мақсадида 13 та лойиҳа ишлаб чиқилган. Шундан 5 таси Шахрисабз вино-арок ОАЖ да жорий қилинади, ускуналар янгиланади, биргина узумни қайта ишлаш линиясини модернизация қилиш учун 1,2 млн доллар сарфланади. “Шўртангазкимё” унитар шуба корхонаси 2013 йилда 100 тонна гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқариш лойиҳасини якунига етказди. Ёки Шимолий шўртан, Шакарбулоқ конларида ўткинчи газларни қайта ишлаш ҳам истиқболли режа. Умуман “Ўзбекнефтгаз” МХК тизимида 21 та истиқболли лойиҳа амалга ошиши кўзда тутилган.

2.2. Қашқадарё вилоятининг табиий-саноат тизмларда харитаси бўйича биринчи экомаршрутни ишлаб чиқиш 1-маршрут.

Қарши шаҳрида-ги “Абу Убайда ибн ал-Жаррох” зиёрат-гоҳи (XIV аср)	Қарши тумани	Касби туман маркази “Муғлон”	Касби туман маркази “Мир-хайдар султон ота” зиёратгоҳи. Сардоба.
Миришкор канали	Араблар жойлашган “Жейнов қишлоғи”	Туркманлр жойлашган “Помиқ” қишлоғи	Кўкдумалоқ ва Арниёз газ конлари
Ғофур Ғулом Авазчўл	“Сечанкўл” кўли	Саксовул зорлар	Муборак шаҳри
Муборак нефтгаз компанияси	Муборак туман “Аб-дуллоҳ ибн-ал муборак” зиёратгоҳи	Муборак Г.Қ.И.З.	Косон тумани
“Қусам ота” зиёратгоҳи	Косон ёғ экстракция заводи	“Дунё М” ун заводи	Эски “Ерқўр-ғон” шаҳри қолдиқлари (3-4 аср)
Қашқадарё кўприги (XIV аср)	Қарши шаҳри.		

Қарши шаҳри. Қарши шаҳри истиқлол йилларида ҳар жиҳатдан ривожланди, обод ва кўркам шаҳарга айланди. Халқимизнинг азалий фазилатларидан бири бўлган яратувчанлик, бунёдкорлик ва ободонлаштириш ишлари истиқлол йилларид бутун мамлакатимиз қатори бу шаҳарда ҳам янгича мазмун-моҳият касб этмоқда. Шаҳар иқтисодиётида чуқур таркибий ўзгаришлар юз бермоқда. Бугунги кунда Қарши шаҳрининг майдони 75,51 квадрат километрни егаллайди. Бу Қашқадарё вилояти ҳудудининг 0,26% ини ташкил этади. Шаҳарда Шайҳали шаҳар типидаги посёлка ва 62 та маҳалла бор.

Кўҳна Насаф қиёфаси.

(Қарши шаҳрининг экологик ҳолати ҳақида).

Қрши шаҳри Қашқадарё вилоятининг маъмурий иқтисодий ва маданий марказидир. Айниқса XX асрнинг 60-80-йилларида Қарши чўлининг ўзлаштирилиши муносабати билан шаҳарда катта ободонлаштириш ишлари амалга оширилди.

Ҳозирги даврда қарши шаҳри асосан 2-5 қаватли уй-жойлари бўлган бир нечта микрораёнлардан ташкил топган бўлиб, у 3840 минг $м^2$ худудни эгаллаган.

Шаҳарнинг ғарбий ва шимолий худудларида ҳам бир қисм корхоналар жойлаштирилган. Масалан “темир йўл транспорт қурилиши”, “Қарши таъмирлаш заводи” ОХЖ., Қарши “Дон маҳсулотлари” ОХЖ, “Қарши термопласт заводи”, Х.Комилов мебел ишлаб чиқариш ОАЖ, Қарши Аеропорти кабиларнинг шаҳарнинг ғарбий қисмида жойлаштирилганлиги коммунал гигиена қоидаларига унчалик тўғри келмайди.

Қарши шаҳрининг шимолий қисмида жойлашган “Қашқадарё пармалаш ишлари” ОҲЖ., “Қарши гўшт” “Қарши нефт базаси” унитар корхонаси кабилар ҳам коммунал гигена қоидаларига зид ҳолда қурилган. Албатта уларни эндиликда бузиб, бошқа жойда қуришнинг ўзи бўлмайди. Аҳолини бу корхоналарнинг захарли газларидан, чанг, ғубор ва тутунларидан муҳофаза қилиш учун бу жойларда санитария-гигиена қоидаларига қатъий амал қилиш, кўкаламзорлаштириш ишларини тубдан яхшилаш, микроиқлим яратиш чораларини кўриш керак.

Қарши тумани: Эзгу орзу-ниятлар ифодаси. Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан сўнг барча соҳаларида туб ўзгаришлар янгилашлар содир бўлди.

Ҳозир бизга жуда ноқулай туюлиб қолган шароитлар анча йиллар аввал меъёр сифатида қабул қилинарди.

Бугун Ватан равнақи учун ўз хиссасини қўшай деб жиндай ҳаракат қилган одам кам бўлмайди. Қимирлаган қирқ ошар деган нақл бор, мамлакатимизда

жумладан унинг бир бўлаги бўлган Қарши туманида ҳам ниҳоятда қисқа фурсатлар ичида кенг кўламли ишлар қилиндики бирор йигирм йил аввал ақл тугул ҳаёлга ҳам сиғмасди. Хатто икки-уч ой муқаддам туманда бўлган киши ҳам ҳозир бу ерга келса, ўтган қисқа вақт ичида амалга оширилган ўзгаришларни дарров пайқайди. Аввало, туман марказига борадиган йўлнинг текис в фаровонлиги, ободончилик ишларини кўрган кишининг дили яйрайди.

Бугун туманнинг қай гўшасида бўлманг одамлар онгу-тафаккурига ҳамоҳанг янгиланишларнинг гувоҳи бўлади киши.

Юртбошимиз рхнамолигида олиб борилаётган ислоҳатлар ҳудудда барча соҳаларда ўз самарасини бериб келмоқда. Буни рақамлар мисолида келтирсак туманда 2009-йилда саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш 43 миллард 724,2 миллион сўмни ташкил этган бўлса бу кўрсаткич 2012-йилда 65-миллиард 985,3 миллион сўмга етди. 2009 йилда 5 миллиард 857 миллион сўмлик истеъмол моллари ишлаб чиқарилган бўлса, 2012-йилга келиб бу кўрсаткич 8 миллиард 873 миллион сўмни ташкил қилади.

Туманнинг кундан-кунга чирой очаётгани ҳақида ортиқча гапириб ўтиришнинг ҳожати ҳам йўқ. Биргина мирмирон массивини эслашнинг ўзи кифоя.

Бу ерда наъмунавий лойиҳалар асосида қурилган уй-жойлар, маҳалла гўзари, мактаб, дўконлар бозор ва бошқа ижтимоий ва инфраструктур обеъктларининг чиройи кўзни қувонтиради. Бундай кунлрни асрлар давомида ота-боболаримиз орзу-ният қилиб келганди.

Муғлон – Қашқдарё вилояти Касби туманидаги қишлоқ.

Туман маркази. Яқин темир йўл станцияси – Косон (20 км) Муғлондан вилоят маркази (Қарши шахаргача 50 км. Аҳолиси 7 минг киши. Обиҳаёт ва Касби каналларидан сув олади. Маъмурий идоралар алоқа бўлими, автостанция, Ўзбекистон-Туркия қўшма корхонаси, таълим масканлари, маъданий, савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари бор. Муғлон – Қарши, Муғлон-Косон йўналишларида автобус қатнови йўлга қўйилган.

Касби туман маркази “Мир хайдар Султон ота” зиёратгоҳи. Юу зот хижрий 673 йилда туғилиб 766 йилда вфот этганлар. Асл исми хўжа шамсиддин бўлиб 14 ёшларида Мир Хайдар номи билан элга маўхур бўладилар.

Хўжа Шамсиддинга Хизир Аллайхслом учраб хам сухбат бўлганликлари хақида ривоятлар бор.

32 ёшга тўлганда касбига келиб шу ерда мутамакким бўлганлар.

МУБОРАК НЕФТГАЗ КОМПАНИЯСИ

Хозирги вақтда вилоятимизда ёқилғи энергиясиг бўлган талбли тўла қондиришда “Мубораккнефтгаз” компанияси асосий ўрин тутади.

Хозирд компания жахон андозаларига мос келувчи тайёр нефт мхсулотлари ташқи бозорга чиқарилаяпти. 1978 йилдан буён туманда “Муборак хаёти ” гази чиқарди. Туманда “Муборак нефт газ” компанияси ва унга қарашли Зеварди, Қўқдумалоқ, Алам, Ўрта бўлоқ, Кул тоқ, Помуқ. Шимолий ўрта бўлоқ, Кўрик каби газ конлари ишлаб турибти.

Муборак. ГҚИЗ.

Ўзбекистонда табий газ 1932 йилдан бошлаб олина бошлади, Ўзбекистон мустақиликка эришгач газ саноатини ривожлантириш сохасида ислохатлар ўткзила бошлади. Нефт ва газ сноати хамда улар билан боғлик барча корхона ташкилот муассасалар ягона бошқарувга бирлаштирилиб “Ўзбек нефт газ” миллий корпоратсияси ташкил этилди.

ҚАШҚАДАРЁ КЎПРИГИ (XIV Аср)

Ўрта Осиёдаги сақланиб қолган ноёб иншоатлардан бири XIV асрда Қашқадарё устига қурилган куприкдир. У пишиғиштдан кўправоқли қилиб қурилган. Кўприк 14 та кенг ва паст арик лар билан туташ 12 та бақувват тиргакка таянади. Кўприкнинг узунлиги 122 м кенглиги, 8.2 м марказий қисмида дарё тубидан йўл қопламигча баландлиги 5.35 м. Равоқлар оралиғида куприкнинг хар икки томонидан ўрнатилган тиргакларнинг диметори 4 м га тенг. Асоси тошбулоқлар билан кенгайтирилиб цилиндр шклидаги бақувват контрофорслар билан мустахкамланган вақт ўтиши билан дарёнинг узани кенгаяди кўприкни узайтириш ва қайта таъмирлаш зарурати туғилади. Шу туфайли 1914 йилда кўприкнинг хар икки тарафидан қўшимча қимлр қурилган хамда кириш жойида пишиқ ғиштдаан 2 та қоровул хона барпо этилган. Улар йўл транспори харакатига халакт бергани учун 1970 йила бўзиб ташланган лекин 2005 йилда яна қайта тикланган

2.3 Қашқадарё вилоятида экотуризмни тьабий-саноат мажмуалар асосида ишлаб чиқиш.

Қдимдан саёхлар этиборини тортиб келган манзил қашқадарё вилояти Ўзбекистоннинг ер юзидаги бетакрор жаннатмакон ўлкаларидан бири унинг 4000-4500 м келадиган осмон қадар кўтарилган тооғларию денгиз сатхидан баландлиги 350-400 м бўлган бахор ва куз ойларида ям-яшил электронлар билан бурканган чўлларни кўрган сари бахри дилингиз очилади. Буюк мутафаккирларимиз Бобур, Навоий, Улуғбек, Али қушчи сингари атоқли сиймолар бу диёрнинг ўзига хос табити бой тарихи ахил инсон парвар мехмондуст халқи хақида илиқ сатрлар қолдирганлар. Хакикатдан хам кўчма қумли сандиқли чули бағри кенг Қарши дшти қўхна в шу қктнинг ўзидан нақирон шахрисабз зарафшон ва хисор тизимидаги осмон упар тоғли тоғларию нафостга бой тоғ водийлари бугунги мустқилликк даврида кишилрнинг этиборини янад кўпроқ ўзига жалб этмоқда. Бугунги кунда капитал маблағ сарфи ишлаб чиқариши ва табий бойликлари жихатидан бошқа вилоятлрдн нча илгарилаб кетган. Қашқадарёда жадал суратлар билан янги ерлар ўзлаштирилиб турли саноат корхоналари, янги шаҳарлари, пасёлкалар, шаҳар типидаги қишлоқлар бунёд бўлмоқда.

Аҳолининг, айниқса ёшларнинг тузимига, одм олиш экскурсияларга табиат қўйнида ҳордиқ чиқаришга талаби кун сайин ортиб бораётир.

Президентимизнинг иш вақтини камайтириш ва ишчи-ходимларнинг бўш вақтини кўпайтириш хафтада беш кун ишлаб икки кун дам олиш ҳақидаги кўрсатмаси ҳаётимизга тобора сингиб бормоқда. Икки кунлик дм олиш кунларида меҳнаткашлар маъданий савияларни ошириш ўқиш ва ўз устида ишлаш билан бир вақтда (мустақиллик davридан фрқли равишда суткасига 12-14 соатдан ишлаш ўрнига) ҳордиқ чиқариш дам олиш табиат гўзллигидан баҳра олиш учун сайёҳатларга чиқишга ҳам улгурётирлар.

Қашқадарё вилояти чегарасининг узунлиги 893,9 км бўлиб, у шимолдан самарқанд шимоли-ғарбдн Бухоро, Жануби-Шарқдан Сурхандарё вилоятлари билан, Жанубий-Ғарбдан Туркманистон ва Шимолий-Шарқдан Сурхандарё

вилоятлари билан Жанубий-Ғарбдан туркманистон давлатлари ва шимолий-шарқдан Тожикистон давлатлари 893,9 ҳамда 405 км тоғлик, 390 км эса паст текислик орқали ўтади.

Вилоят аҳолисининг сони 2011-йил 1-январ маълумоти бўйича 2800 минг кишидан иборат.

У ғарбдан Қизилқум чўлига туташиб шимолда Зарафшон ва жанубий – шрқда Ҳисор тизма тоғлари билан ўралган. Вилоятнинг кўп қисмини денгиз сатҳидан 250-500 м баландликдаги ғарбдан шарққа кўтарилиб борувчи текислик ташкил этади.

Қашқадарёнинг ғарбий қисми 1,3 млн гектар ерга эга бўлган Қарши дашти мавжуд. Бу дашт Қарши, Косон, Касби, Қамаши, Ғузор ва Чироқчи туманларининг Ғарбини ўз ичига олади. Вилоятнинг тоғлик ва тоғ олди туманларида турли-туман деярли қазилма бойликлар мавжуд. Қоратепа тоғидаги Давтош марганест кони, Яккабоғ тоғларида тошкўмир, боксит турли бўёқлар учун ишлатиладиган минерал хом-ашёлар, оҳактош, гипс каби қурилиш материаллари, Бойбичакон, Гавхона ош тузи ва Деҳқонобод туманида Тепаққўтан калий тузи, Ғарбий Хисор оролидаги нефт ва газ конлари мавжуд.

Қашқадарё вилоят ҳудудининг иқлими кескин континентал, тоғли қисми эса бироз юмшоқ ҳароратга эга бироз юмшоқ ҳароратга эга бўлиши билан ҳарактерланади. Ўртача йиллик ҳарорат +16.

Вилоятда асосий дарё Қашқадарё (узунлиги 310 км. Унинг йиллик сув сарфи 1370 млн куб метр) ва унинг чап ирмоқлари – оқсув дарё (узунлиги 94 км ва йиллик сув сарфи 390 млне куб метр). Жиннидарё (52 ва 50), Танхоздарё (156 ва 220). Шунингдек Қашқдарёнинг ўнг ирмоқ – Қумдарё (узунлиги 30 км, йиллик сув сарфи 20 млн куб метр) сингари сув манблари гидрографияни ташкил этади. Бу дарёлар асосан қор, ёмғир, ва булоқ сувларидан тўйиниб, март-июл ойларида тўлиқроқ оқади.

Қашқадарё вилоятининг чўл зонасида саксовул, каррак, юлғун, қандим, исриқ, ишқор ўти, шувоқ, янтоқ, адирларида зира, лоққурай, ялтирбош, тактак,

қўзиқулоқ, гулхайри, тоғда арча, дуб, заранг писта, зирк, анзур пиёз, отқулоқ, сутлама, равач ва бошқа ўсимликлар ўсади.

Вилоят ерлари бошқа вилоятларга нисбатан кейин ўзлаштирилгани учун бир қадар ҳайвонот дунёси яхши сақланган.

Тоғларда бўри тулки, чиябўри, тўнғиз, ёввойи қуён, бургут, тус товуқ, каклик, тоғ эчкиси, адирларда эса жайрон, эчкимар, жайра, текисликда кўпинча типратикан, тошбақа, илонлар, кемирувчилар, қушлар ва бошқалар тарқалган. Вилоятнинг тоғ зонасида ёввойи ҳайвонларни асрайдиган Қизилсув ва Мироқи ҳудудларида Ҳисор қўриқхоналари мавжуд. Қўриқхонада фақат шу ҳудудда тарқалган ва антропоген таъсир сабаб камайиб йўқ бўлиб кетаётган, “Қизил китоб”га келтирилган ҳайвонлар қўриқланади.

Аҳолиси. Қашқадарё воҳаси инсоният маданиятининг энг кўҳна туманларидандир. Вилоят ҳудудида топилган археологик ва этнографик мълумотларга кўра ибтидоий одамлар яшаган Тешиктош ғоридан неандертал одамнинг суяклари, Китоб туманида эрамиздан ўн минг йил илгари қилинган тош қуроллар топилган.

Аҳолининг 43,6 фоизи шаҳарда 56,4 фоизи миллат ва эллат вакиллари яшайди, жумладан ўзбеклар 91,2% тожик, рус, белорус, украин, туркман, қозоқ, азарбайжон, корейс, қирғиз, турк ва бошқалар яшайди. Қашқадарё вилояти ҳудудида 100 дан зиёд қадимги архиктура ёдгорликлари ҳозиргача сақланган. Қарши шаҳридаги Кўкгумбаз (XVI аср), ўрта аср ҳаммоми (XVI аср). Қашқадарёда қурилгн кўприк, Шаҳрисабзда Оқсарой (1380 й), Доруссаодат комплекснинг қолдиқлари, Жаҳонгир мақбараси, Ҳазрати Шайх мозори (XVI-XVII асрлар), Чорсу Гумбази (XV-XVI асрлар), Қмаши туманидаги Лангар ота (XV-XVII асрлар), Косондаги Хусан ота комплекси, Касби туманида Имом Мумин ва Ҳазрати Шайх (1939-йил) Чироқчи туманидаги Лангар ва бошқа ёдгорликлар сақланиб қолмоқда.

Қашқадарё Ўзбекистон Республикасининг истиқболли вилоятларидан бўлиб, хўжалиги пахтачилик, йирик дончилик, чорвачилик ва боғдорчилик, қоракўлчилик, қурилиш материаллари, энергетика ресурслари ишлаб чиқарадиган ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлайдиган кўп тармоқли ҳудуд ҳисобланади.

Республикамизнинг 88 фоизи табиий гази, конденсати 100 фоизни, 92 фоиз нефти, республика қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг 8,5 фоизи шу жумладан пахтанинг 10,6 %, пилланинг 7% қоракўл терининг 19% жуннинг 16%, ғалланинг 11,1% Қашқадарё вилояти ҳиссасига тўғри келади.

2.4. Жанубий табиий-саноат мажмуасидаги экомаршрут.

Ушбу экотуризм машрути Қашқадарё вилоятининг маъмурий маркази вилоятнинг маъмурий маркази. Қарши шаҳридан бошланади. Қарши Ўрта Осиёнинг қадимий шаҳарлардан бири бўлиб, Афғонистон, Ҳиндистон ҳамда шарқнинг бошқа мамлакатларига борадиган савдо йўллари чорраҳасида вужудга келди.

XIV асргача шаҳар Насаф, Нахшаб деган ном билан XIV асрдан бошлаб Қарши деб атала бошлади. Қарши туркча сўз бўлиб, унинг луғавий маъноси “Шоҳ қалъаси” деган манони англатади.

Қарши юртимиздаги энг қадимий шаҳарларданг бири бўлиб V-XII асрларда унинг номи Нахшаб (Насаф) деб юритилган.

Мўғуллар босқинига қадар Қашқадарё воҳасида кўплаб аҳоли манзиллари мавжуд эди. Жумладан, буларга Нахшаб, Кеш, Навқат, Хузор, Субах каби шахарларни киритиш мумкин.

Шулардан бири бўлган насаф шаҳри XII аср охири XIII аср бошларида ниҳоятда гуллаб яшнайди. Бу даврда Насафда шаҳар ҳаёти юксалиб, хунармандчилик кенг қулоч ёйган, илм-фан маданият юқори поғонаг кўтарилган.

Қарши шаҳри йирик саноат маркази бўлиш билан бирга у фан ва маданият маркази ҳамдир. Бу ерда Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти, Тошкент ахборот технологиялари унверситетининг ҚарДУ (филали) каби олий ўқув юртлари, педагогика, медетсина, маданият, савдо, политехника иқтисодиёт касб-ҳунар коллежлари 45 дан ортиқ умумтаълим ва бир неча спрот мактаблари мавжуд.

Экскурсияни Қарши шаҳридаги автостанциядан бошлаш мақсадга мувофиқдир.

Маршрут давомида Қашқадарё устида қурилган қадимий 11 равоқли архитектура ёдгорлиги бўлган Ўзбекистон кўчасидан ўтилар экан 2 қаватли “Ўзбекистон” чойхонаси, Ирригатор клуби, политехника касб-ҳунар коллежи, Қашқадарё вилоятининг Ўлкашунослик музийи, Қарши деҳқон бозори, болалар

истироҳат боғи, “насаф” спорт комплекси, 1-умумтаълим гимназияси, шаҳар ҳокимятининг маъмурий биноси, Қашқадарё вилояти солиқ бошқармасининг биноси, Қашқадарё вилояти солиқ бошқармасининг биноси, А.Навоий номидаги тетари, Марказий универсиал магазини, “Насаф Травел” мехмонхонаси Қарши тикувчилик фабрикаси, Ўзбекистон Миллий банк биноси, Мустақиллик номидаги майдонга бурилишимиз билан Ўзбекистон кўчасидан Мустақиллик шох кўчасига ўтамиз. Бу ерда вилоят ҳокимиятининг бинолари, Алишер Навоий номли болалар боғи, Мулла Тўйчи Тошмуҳаммедов номидаги ўзбек мусиқали драма театри, вилоят марказий кутубхонаси, матбуот уйи, 7 қаватли “Насаф” мехмонхонаси, сут-ёғ заводи орқали Қарши аерапорти томон йўл оламиз. Қарши аеропортидан Тошкент, Москва, Санкт Петербург каби шаҳарларига замонавий ҳаво лайнерлари парвоз қилади. қарши аеропортидан Қарши тумани ҳудудига ўтилади.

Хулоса.

Хулоса қилиб айтганда, бутун Қашқадарё аҳли юрт равнақи, эл фаровонлигига ўзининг муносиб улушини қўшмоқда. Табиийки, ҳаётга татбиқ этилаётган турли дастурлар натижасида ҳам маънавий ҳам моддий юксакликка эришилмоқда. Энг асосийси, юрт ободлиги, аҳолининг турмуш фаровонлиги йилдан-йилга ортмоқда. Бу эса янада яхши яшаш гаровидир. Халқаро туризмнинг мамлакат иқтисодиётидаги муҳим тармоқ эканлиги ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистонда ҳам бу соҳани ривожлантириш уни ўрганиш туризм имкониятларидан самарали фойдаланиш ва миллий туризм моделни шакллантириш зарурий ишлардан биридир. Миллий туризм моделни шкллнтиришда ички имкониятларни ўрганиш ва таҳлил қилиш мақсадга мувофиқдир деб ўйлаймиз.

Ўзбекистонда туризм индустриясини ривожлантиришда қуйидаги омилларга лоҳида эътиборни қаратиш лозим деб биламиз.

- халқаро туризмда кичик тадбиркорликни фаолиятидан кенг фойдаланиш.
- Ўзбекистоннинг туристик имкониятлари билан чет эллик инвесторларни таништириш;
- кўплаб сайёҳатларга чиқадиган Европа мамлкатларда бўладиган туристик ярмаркаларда доимий иштирок этишни таъминлаш;
- ички туристик бозорда ўзаро рақобатни янада кучайтириш;
- замонавий туристик комплексни бунёд этишда чет эл сармоясини жалб этишга эришиш;
- жаҳон бозорида талаб катта бўлган халқаро туристик йўналишларни йўлг қўйишда ва ишлаб чиқишда қатнашиш;

Юқорида берилган ҳар бир хулосалардан кўзланаётган асосий мақсад Ўзбекистонни ҳам туризмни ривожланган давлатлар қаторида кўриш, халқаро майдонд Ўзбекистоннинг обрўсини кўтариш, дипломатик муносабатларни ривожлантиришдан иборатдир. Мазкур битирув малакавий иш муаллифнинг Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига ўзига муносиб ўрин эгаллашига баҳоли

қудрат хисса қўшиш мақсадида қилган камторона уриниши бўлиб келгусида бу борадаги изланишлар кўпчилик тадқиқотчилар томонидан кенг кўламда олиб борилишига умид билдирамиз.

АДАБИЁТЛАР

1. Каримов И.А. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли”.- Тошкент, “Ўзбекистон”, 1992-йил.
2. Каримов И.А. “Ўзбекистон иқтисодий ислоҳатларни чуқурлаштириш йўлида”, Тошкент, “Ўзбекистон”, 1995-йил.
3. Каримов И.А. “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид: хавфсизликка таҳдид барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолати”, Тошкент, “Ўзбекистон”, 1997-йил.
4. Каримов И.А. “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда”, - Тошкент, “Ўзбекистон”, 2000-йил.
5. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 1992-йил 27-июлдаги: “Ўзбектуризм” Миллий компаниясини ташкил этиш тўғрисидаги №447 сонли фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 1999-йил 15-апрелдаги: “2005-йилгача бўлган даврда Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш Давлат дастури тўғриси”ги №2286 сонли фармони.
7. “Туризм тўўғрисида”ги қонун 20-август 1999-йил.
8. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзаевнинг 2016-йил 2-декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони.
9. Интернет сайтлари

   W.W.W.-tourism.org.

   W.W.W.Google.uz.

   W.W.W.e.tours.ru

   W.W.W.ekonomtour.ru.